

دستور مفصل امروز

بر پایهٔ زبان‌شناسی جدید

شامل پژوهشهای تازه‌ای دربارهٔ آواشناسی و صرف و نحو فارسی معاصر
و مقایسه آن با قواعد دستوری انگلیسی و فرانسه و عربی،
با اشاراتی بفارسی قدیم و زبان محاوره

نگارش

دکتر خسرو فرشیدورد

استاد دانشگاه تهران

برای دانشجویان و مترجمان و لغت‌سازان و معلمان و مدرّسان
زبان و ادبیات فارسی و زبانهای خارجه

تهران - ۱۳۸۲

فرشیدورد، خسرو، ۱۳۰۸ -

دستور مفصل امروز برپایه زبان‌شناسی جدید: شامل پژوهش‌های تازه‌ای درباره آواشناسی و صرف و نحو فارسی معاصر و مقایسه آن با قواعد دستوری... / نگارش خسرو فرشیدورد. - تهران: سخن، ۱۳۸۲.

ISBN 964 - 372 - 049 - X

۷۰۳ ص.

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

واژه‌نامه.

کتابنامه: ص. [۶۸۱] - ۷۰۳؛ همچنین به صورت زیرنویس.

۱. فارسی -- دستور. الف. عنوان.

۴فا۵

PIR ۲۶۸۸ / ۴۵۳د۴

کتابخانه ملی ایران

۶۱۹۱ - ۸۲م

انتشارات سخن

دستور مفصل امروز

دکتر خسرو فرشیدورد

چاپ اول ۱۳۸۲

تیراژ: ۲۲۰۰ نسخه

حروفچینی: گنجینه

چاپ: گلرنگ یکتا

خیابان انقلاب - مقابل دانشگاه تهران، شماره ۱۳۹۲ تلفن: ۶۴۶۵۹۷۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

شابک x - ۰۳۹ - ۳۷۲ - ۹۶۴ x - 312 - 039 - x ISBN 964

نشانه اختصاری

بلعمی: تاریخ بلعمی، ترجمه تاریخ طبری، ج ۱ و ۲، تصحیح محمدتقی بهار، بکوشش محمد پروین گنابادی، کتابفروشی زوّار، تهران، چاپ دوم، ۱۳۵۳، ش.
بوستان: بوستان سعدی، تصحیح دکتر غلامحسین یوسفی.

بهار: دیوان بهار، از محمدتقی بهار (ملک الشعرا)، دو جلد، امیرکبیر، ۱۳۴۳، ش.
بیغمی: دارابنامه بیغمی از مولانا شیخ محمدبن شیخ احمدبن مولانا علی بن حاج عمر، المشتهر به بیغمی، ج ۱ و ۲، تصحیح دکتر ذبیح الله صفا، چاپ بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران، ۱۳۳۹ تا ۱۳۴۴، ش.

التفهیم: التفهیم لاوائل صناعة التنجیم، از ابوریحان بیرونی، تصحیح استاد جلال الدین همائی، تهران، ۱۳۱۸، ش.

ج: جلد

جهانگشا یا جهانگشای جوینی: تاریخ جهانگشای جوینی، از عظاملک جوینی، تصحیح محمد قزوینی، چاپ لیدن.

حافظ: دیوان حافظ، تصحیح محمد قزوینی و دکتر غنی، تهران، ۱۳۲۰، ش.
خاقانی: دیوان خاقانی، تصحیح دکتر ضیاءالدین سجادی، چاپ زوّار، تهران، ۱۳۳۸، ش.

دارابنامه بیغمی: دارابنامه بیغمی از مولانا شیخ محمدبن شیخ احمدبن مولانا علی بن حاج عمر المشتهر به بیغمی، ج ۱ و ۲، تصحیح دکتر ذبیح الله صفا، چاپ بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران، ۱۳۳۹ تا ۱۳۴۴، ش.

خیّام: رباعیات خیّام، چاپ فروغی.

خیّامپور: دستور زبان فارسی، از دکتر عبدالرسول خیّامپور.
دستور پنج استاد: دستور زبان فارسی از پنج استاد (قریب، فروزانفر، بهار، همائی،

رشید یاسمی)، تهران، ۱۳۲۹، ش.

دستور خیامپور: دستور زبان فارسی، از دکتر عبدالرسول خیامپور، تبریز، ۱۳۳۸.

زبان‌شناسی: La linguistique, Jean Perrot, Presses Universitaires de France, Paris, 1959.

سعدی علمی: کلیات سعدی، چاپ محمدعلی علمی، تهران، ۱۳۴۴.

سعدی معرفت: متن کامل دیوان شیخ اجل سعدی شیرازی، بتصحیح مظاهر مصفا، چاپ معرفت تهران، ۱۳۴۰، ش.

سمک عیار: سمک عیار، از فرامرز آژجانی، جزء ۱ و ۲ و ۳ و ۴، بکوشش دکتر خانلری، انتشارات سخن و انتشارات دانشگاه تهران، از ۱۳۳۸ تا ۱۳۴۸، ش.

سنائی: دیوان سنائی، تصحیح دکتر مظاهر مصفا، امیرکبیر، تهران، ۱۳۳۶، ش.

ش: شمس.

شاهنامه: شاهنامه فردوسی، چاپ بروخیم.

ص: صفحه.

طرسوسی و طرطوسی: دارابنامه طرسوسی، ج ۱ و ۲، تصحیح دکتر ذبیح‌الله صفا، چاپ بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۴۴، ش.

ک: هجای کوتاه

کش: هجای کشیده.

کلیات سعدی معرفت: متن کامل دیوان شیخ اجل، سعدی شیرازی، بتصحیح مظاهر مصفا، چاپ معرفت تهران، ۱۳۴۰، ش.

گرامر: La grammaire par Pierre Guiraud

لاهوئی: دیوان لاهوئی، چاپ مسکو، ۱۹۳۵ میلادی.

م: هجای متوسط.

مثنوی چاپ خاور: مثنوی مولوی، چاپ خاور.

المعجم: المعجم فی معاییر اشعار العجم، از شمس‌الدین محمدبن قیس رازی، بتصحیح محمد قزوینی و تصحیح دوباره مدرس رضوی، چاپ خاور، ۱۳۱۴، ش.

معزی: دیوان امیرمعزی، بتصحیح عباس اقبال، کتابفروشی اسلامیة، تهران، ۱۳۱۸، ش.

منتخب تاریخ بلعی: ترجمه تاریخ طبری (قسمت مربوط به ایران)، از ابوعلی بلعی،

باهتمام محمد جواد مشکور، چاپ کتابخانه خیام، تهران، ۱۳۳۷، ش.
 منوچهری: دیوان منوچهری دامغانی، تصحیح دکتر محمد دبیرسیاقی، تهران،
 ۱۳۳۸، ش.

مولوی: مثنوی مولوی، چاپ بروخیم.
 ناصر خسرو: دیوان ناصر خسرو، تصحیح مجتبی مینوی و دکتر مهدی محقق، چاپ
 دانشگاه تهران.

یمینی چاپ قویم: ترجمه تاریخ یمینی، بکوشش علی قویم.

a: زبان آلمانی

e: زبان انگلیسی

f: زبان فرانسوی.

←: نگاه کنید به

←: بقیه در حاشیه صفحه بعد

→: باقی از حاشیه صفحه قبل

فهرست مطالب

گفتاری بجای پیشگفتار.....	۲۱
---------------------------	----

بخش نخست

کلیاتی دربارهٔ دستور زبان فارسی

فصل نخست: آواشناسی زبان فارسی

آواهای زنجیری زبان فارسی.....	۸۲
حروف و واجهای زبان فارسی	۸۲
آواهای زیر زنجیری	۸۹

فصل دوم: کلیاتی دربارهٔ نحو فارسی

گروه و اقسام آن در زبان فارسی	۹۷
اقسام گروه	۹۹
وابستگی و همسانی در گروهها و جمله ها	۱۰۰
همسانی	۱۰۲
مقایسه‌ای بین اقسام گروههای چند هسته‌ای (همسانی).....	۱۰۳
گروههای آمیخته	۱۰۴
اقسام دیگر گروه برحسب ساختمان آن	۱۰۵
گروه از نظر نقش آن در کلام	۱۰۹

۱۰۹	اقسام گروه از نظر ساختمان
۱۱۰	جمله و جمله‌واره در زبان فارسی
۱۱۲	اقسام جمله
۱۱۶	ساختمان جمله و جمله‌واره بسیط
۱۱۹	جمله مرکب و جمله‌واره
۱۱۹	جمله مرکب
۱۲۰	جمله‌واره

فصل سوم: صرف فارسی

۱۲۵	سازه
۱۲۵	اقسام سازه‌ها
۱۲۹	ضمیمه
۱۲۹	اقسام ضمیمه‌ها
۱۳۴	اشتقاق و مشتق
۱۳۶	ریشه، ماده، بن
۱۴۱	نیمه کلمه و اقسام آن
۱۴۳	سازه دستوری و لغوی
۱۴۵	ساختمانهای فعال و غیرفعال اشتقاقی
۱۴۵	الف: ساختمانهای فعال پسوندی
۱۴۸	ب: پسوندهای نیمه فعال و غیرفعال و مرده
۱۵۳	درباره پیشوندهای زبان فارسی
۱۵۴	طبقه‌بندی پسوندهای اشتقاقی فارسی برحسب معنی و نقش دستوری آنها
۱۵۷	کلمه، دگر کلمه
۱۶۱	ضمیرهای متصل
۱۶۲	فعل‌های متصل
۱۶۶	کلمه از نظر ساختمان
۱۷۰	کلمه مرکب

۱۷۰		اقسام کلمه مرکب
۱۷۰		کلمه مرکب از نظر ژرف ساخت آن
۱۷۲		تقسیم بندی کلمات مرکب از دیدگاههای دیگر
۱۷۴		میان کلمه
۱۷۷		سازه ها و ساختمانهای فعال و غیر فعال ترکیبی و اشتقاقی

بخش دوم

اقسام کلمه و گروه

فصل نخست: اسم و گروه اسمی

۱۸۲		اسم عام و خاص
۱۸۳		اسم ذات و معنی و بین بین
۱۸۶		اسم مفرد و جمع
۱۸۹		اسم معرفه و نکره
۱۹۳		ساختمان اسم
۱۹۳		اسم مشتق
۱۹۶		اسمهای مرکب
۱۹۶		اسمهای مرکب فعلی
۱۹۸		اسمهای مرکب غیر فعلی
۱۹۸		اسمهای مرکب غیر فعلی وابستگی
۱۹۹		اسمهای مرکب غیر فعلی وابستگی مستقیم
۲۰۰		اسمهای مرکب غیر فعلی وابستگی درهم ریخته
۲۰۱		اسمهای مرکب تأکیدی و اتصالی
۲۰۲		اسمهای مرکب عربی
۲۰۳		اسمهای مرکب شبه ضمیمه ای و ترجمه ای
۲۰۵		اسمهای مرکب به بیانی کوتاهتر
۲۰۷		اسمهای مرکب (خلاصه)

- ۲۰۹ حالت‌های اسم و گروه اسمی در کلام.
- ۲۰۹ متمم
- ۲۱۰ متمم فعل
- ۲۱۰ مفعول
- ۲۱۳ متمم قیدی و اقسام آن
- ۲۱۷ توضیح بیشتری درباره متمم عامل با ملاحظات تاریخی
- ۲۱۸ متمم اسم
- ۲۱۸ مضاف الیه
- ۲۲۲ شبه مضاف الیه
- ۲۲۶ متمم صفت
- ۲۳۱ متمم قید
- ۲۳۱ متمم صوت
- ۲۳۱ روشنگری
- ۲۳۲ شبه بدل یا شاخص اسم
- ۲۳۴ منادا
- ۲۳۵ حالت مکملی یا مسندی
- ۲۳۵ حالت وابسته‌داری
- ۲۳۶ اسم‌های مشترک با کلمات دیگر
- ۲۳۶ حالت همسانی
- ۲۳۷ اسم از نظر معنی
- ۲۳۹ اسم‌های با نشانه و بی‌نشانه و اسم‌های سماعی
- ۲۳۹ اسم مکان
- ۲۴۰ اسم آلت
- ۲۴۰ اسم زمان
- ۲۴۱ اسم مصدر
- ۲۴۱ اسم‌های عمل و کار
- ۲۴۱ اسم‌های گیاهان

۲۴۱	اسمهای مبهم با نشانه
۲۴۲	اسم ظاهر و ضمیر
۲۴۳	اسم مبهم
۲۴۳	اسم صریح
۲۴۴	ضمیر
۲۴۵	اقسام ضمیر
۲۴۵	ضمیر شخصی
۲۴۷	ضمیر مشترک
۲۴۸	ترکیب و اشتقاق با ضمائر
۲۴۹	ضمیرهای احترامی

فصل دوم: صفت و گروه وصفی

۲۵۳	صفت بیانی
۲۵۵	نشانه‌های ساختاری و لفظی صفت بیانی
۲۵۶	صفت بیانی و موصوف آن
۲۶۱	مقایسه در صفت بیانی
۲۶۵	درجه صفت بیانی و قید
۲۶۶	قیدها و گروههای قیدی تقویت‌کننده صفت و قید
۲۷۱	تقویت قید و صفت از راه تأکید و تکرار
۲۷۲	عناصر ضعیف‌ساز قید و صفت
۲۷۳	قیدها و گروههای قیدی بین‌بین و متوسط
۲۷۳	قیدها و گروههای شدت افزای ترجمه‌ای
۲۷۴	مطابقت صفت و موصوف در زبان فارسی
۲۷۶	ساختمان صفت بیانی
۲۷۶	صفت بیانی بسیط
۲۷۷	صفت بیانی مشتق
۲۷۸	پسوندهای صفت‌ساز و قیدساز

- ۲۸۱ پیشوندهای صفت ساز و قید ساز.
- ۲۸۲ صفت‌های بیانی مرکب
- ۲۸۲ صفت‌های مرکب بیانی غیر فعلی
- ۲۸۳ صفت‌های مرکب بیانی غیر فعلی همسانی
- ۲۸۳ صفت‌های بیانی مرکب غیر فعلی وابستگی
- ۲۸۴ صفت‌های مرکب بیانی غیر فعلی وابستگی غیر اسنادی
- ۲۸۸ قیدها و صفت‌های بیانی مرکب تأکیدی و اتصالی
- ۲۹۰ قیدها و صفت‌های بیانی پیچیده غیر فعلی
- ۲۹۱ صفت‌های مرکب بیانی فعلی
- ۲۹۳ صفات بیانی مرکب عربی در فارسی
- ۲۹۵ صفت مرکب شبه ضمیمه‌ای
- ۲۹۵ شبه ضمیمه
- ۲۹۵ صفت‌های مرکب شبه ضمیمه‌ای ترجمه‌ای
- ۳۰۳ صفت بیانی مرکب (خلاصه)
- ۳۰۵ صفت‌های مرکب بیانی بشکلی بسیار فشرده
- ۳۰۹ گروه‌های وصفی بیانی
- ۳۱۰ وابسته‌های صفت بیانی
- ۳۱۳ همسانهای صفت بیانی
- ۳۱۴ گروه‌های وصفی بیانی ترجمه‌ای
- ۳۱۴ صفت و گروه وصفی عددی (عدد)
- ۳۱۵ صفت و گروه عددی اصلی (عدد اصلی)
- ۳۱۷ روشنگر
- ۳۱۸ عدد اصلی و اسم
- ۳۲۰ عدد کسری
- ۳۲۰ ساختمان عدد کسری
- ۳۲۱ عدد اصلی و موصوف آن
- ۳۲۱ ملاحظات تاریخی و مقابله‌ای

۳۲۲	صفت عددی ترتیبی (عدد ترتیبی).....
۳۲۳	ملاحظات تاریخی.....
۳۲۴	پسوندهای عددساز.....
۳۲۵	صفت و گروه وصفی مبهم.....
۳۲۵	صفت و گروه وصفی مبهم اصلی.....
۳۲۷	ساختمان صفتها و گروههای وصفی مبهم اصلی.....
۳۲۸	صفت و گروه وصفی مبهم پرسشی (صفت و گروه وصفی پرسشی).....
۳۳۰	صفت مبهم تعجبی (صفت تعجبی).....
۳۳۰	اسم تعجبی.....
۳۳۰	صفت اشاره.....
۳۳۲	کلیاتی دربارهٔ صفت.....

گروههای اسمی

۳۳۸	گروه اسمی یک هسته‌ای یا وابستگی.....
۳۳۸	وابسته‌های پسین گروه اسمی.....
۳۴۵	وابسته‌های پیشین گروه اسمی.....
۳۴۶	صفت‌های پیشین.....
۳۴۹	وابسته‌های گردان گروه اسمی و اسم.....
۳۵۲	گروههای کوتاه اسمی و حذف هسته گروه.....
۳۵۳	گروه گسسته اسمی.....
۳۵۳	دربارهٔ گروههای لغزان اسمی.....
۳۵۵	تبدیل اسم مرکب به گروه اسمی.....
۳۵۶	گروههای اسمی مختصر شده.....
۳۵۶	گروههای اسمی چند هسته‌ای یا چند مرکزی یا همسانی.....
۳۵۶	گروههای اسمی همپایگی یا همپایه هسته.....
۳۵۶	گروه اسمی تأکیدی.....
۳۵۷	گروه اسمی بدلی و بدل.....

۳۵۹	تفسیر و گروههای اسمی تفسیری.....
۳۶۲	ملاحظات تاریخی درباره گروههای اسمی وابستگی.....
۳۶۹	گروههای اسمی وابستگی سه جزئی یا بیشتر.....
۳۶۹	گروههای اسمی سه جزئی ترجمه‌ای.....
۳۷۲	گروههای اسمی ترجمه‌ای با صفت عالی.....
۳۷۲	گروههای اسمی (خلاصه).....
۳۷۳	اقسام گروه اسمی.....

فصل سوم: فعل و گروه فعلی

۳۷۶	کلیاتی درباره فعل.....
۳۷۷	فعل از لحاظ معنی.....
۳۷۹	زمان فعل.....
۳۷۹	نمود یا حد فعل.....
۳۸۰	وجه فعل.....
۳۸۶	چند نکته دیگر درباره وجه فعل.....
۳۸۷	توضیح بیشتر درباره وجوه فعلها.....
۳۸۹	درباره وجه وصفی یا فعل وصفی یا فعل جانشین.....
۳۹۱	نقد نظر دستورنویسان درباره فعل وصفی.....
۳۹۱	وجه مصدری و فعلها و گروههای فعلی شبه معین یا وجه ساز و تحول آنها.....
۳۹۳	وجه فعل از نظر ساخت صرفی آن.....
۳۹۴	اقسام فعل از لحاظ وجه آن.....
۳۹۵	فعلهای وجه اخباری.....
۳۹۵	فعلهای وجه التزامی.....
۳۹۶	نکات دیگری درباره وجه فعل.....
۳۹۷	اقسام فعل.....
۴۱۰	ریشه و ماده فعل.....
۴۱۱	فعلهای بیقاعده و طبق قاعده.....

۴۱۳	 ساختمان فعل و گروه فعلی
۴۱۳	 فعل مرکب و گروههای فعلی
۴۱۵	 فعل معین و زمان مرکب
۴۱۷	 فعل معین و فعل ربطی متصل
۴۲۰	 گروه فعلی در زبان فارسی
۴۲۱	 گروههای فعلی یک هسته‌ای یا یک مرکزی یا وابستگی
۴۲۶	 گروههای فعلی همسانی یا چند هسته‌ای
۴۲۷	 گذار فعل (فعل لازم و متعدی)
۴۳۱	 جهت فعل (فعل معلوم و مجهول)
۴۳۵	 افعالی که بجای فعل مجهول بکار میروند
۴۳۶	 مجهول فعلهای ناقص متعدی
۴۳۷	 مطابقه فعل و مسندالیه
۴۳۹	 فعل کوتاه و حذف فعل
۴۴۰	 فعل کوتاه
۴۴۴	 فعل تام و فعل ناقص
۴۴۵	 فعل منفی

فصل چهارم: حرف و حروف اضافه

۴۴۸	 حروف اضافه و گروههای حرف اضافه
۴۴۹	 ساختمان حرف اضافه
۴۵۱	 جای حرف اضافه
۴۵۲	 تقویت حرف اضافه
۴۵۲	 حرف ربط و حرف اضافه
۴۵۴	 تأثیر ترجمه در ایجاد حروف اضافه فارسی و گروههای مربوط به آن

فصل پنجم: قید و گروه قیدی

۴۶۰	 اقسام قید و گروه قیدی از نظر معنی
-----	---

- ۴۶۲ قید پرسشی و غیرپرسشی
 ۴۶۳ قید و گروه قیدی اشاری و غیراشاری
 ۴۶۳ قید ویژه و مشترک
 ۴۶۵ قیدهای مشترک
 ۴۷۰ قید مصدر
 ۴۷۰ ساختمان قید و گروه قیدی
 ۴۷۰ قیدهای بسیط
 ۴۷۱ قیدهای غیربسیط
 ۴۷۱ قیدهای مشتق
 ۴۷۳ پسوندهای قیدساز و صفتساز
 ۴۷۵ قیدهای مرکب و گروههای قیدی
 ۴۷۸ کلمات مشتق و مرکب و گروههای قیدی عربی در زبان فارسی
 ۴۸۰ قیدهای تنوین دار ترجمه‌ای
 ۴۸۱ تأویل قید
 ۴۸۴ گروههای قیدی
 ۴۸۴ گروههای قیدی همسانی یا چند هسته‌ای
 ۴۸۷ گروههای قیدی وابستگی یا یک هسته‌ای یا یک مرکزی
 ۴۸۷ الف - گروههای قیدی درون هسته‌ای
 ۴۹۳ ب - گروههای قیدی برون هسته‌ای یا متمم قیدی
 ۴۹۴ توضیح بیشتری درباره متممهای قیدی و ساختمان آن
 ۴۹۸ حذف حرف اضافه در متممهای قیدی
 ۴۹۹ گروه اسمی بجای متمم و گروه قیدی
 ۴۹۹ الف - آنها که از صفت‌های پیشین و اسم یا گروه اسمی تشکیل شده‌اند
 ۵۰۱ ب - از اسم و صفت پسین
 ۵۰۲ متممهای قیدی که در گذشته و حال با گروههای حرف اضافه ساخته شده‌اند
 ۵۰۳ متممهای قیدی کیفیتی که با گروههای حرف اضافه تشبیهی ساخته میشوند
 متممهای قیدی که در گذشته و حال با گروههای حرف اضافه بوجود آمده‌اند از

۵۰۴	دیدگاهی دیگر.....
۵۰۵	متممهای قیدی ترجمه‌ای.....
	فصل ششم: صوت و گروه صوتی
۵۱۱	اقسام صوت.....
۵۱۵	ساختمان صوت.....
۵۱۶	صوتهای مرکب عربی در فارسی.....
۵۱۹	صوتهای ویژه و مشترک.....
۵۲۰	صوتهای معادل فعل.....
۵۲۱	تأکید صوت.....
۵۲۲	تکیه اصوات.....

بخش سوم

حرف ربط و گروههای ربطی و جمله مرکب

۵۲۶	حرف ربط (پیوند) و گروههای ربطی.....
۵۲۷	اقسام حرف ربط.....
۵۲۷	حروف ربط و گروههای ربطی همپایگی.....
۵۲۸	حروف ربط و گروههای ربطی وابستگی یا پیروی.....
۵۲۹	جدول اقسام حروف ربط و گروههای ربطی.....
۵۳۰	جمله‌های مرکب پیوسته یا همسانی و جمله‌واره‌های همسان.....
۵۳۱	حروف ربط و گروههای ربطی همپایگی.....
۵۳۱	جمله‌های مرکب همپایگی و جمله‌واره‌های همپایه.....
۵۳۲	حروف ربط و گروههای ربطی همسانی و جمله‌های مرکب پیوسته (خلاصه).....
۵۳۳	حروف ربط و گروههای ربطی وابستگی.....
۵۳۴	۱- حروف ربطی که جمله‌واره اسمی میسازند.....
۵۳۷	۲- حروف ربطی که جمله‌واره وصفی میسازند.....
۵۳۸	۳- حروف ربط و گروههای ربطی که جمله‌واره قیدی میسازند.....
۵۳۹	اقسام جمله‌های مرکب وابستگی.....

۵۴۰	تقسیم‌بندی دیگری از جمله‌واره‌های پیرو
۵۴۰	پیروهای صوت‌پرداز
۵۴۱	اقسام جمله‌واره‌های پیرو (خلاصه)
۵۴۲	اقسام جمله‌واره‌های پیرو از دیدگاهی دیگر
۵۴۳	رابطه جمله‌واره‌ها با هم
۵۴۳	رابطه جمله‌واره‌های ناهمپایه با هم
۵۴۵	جایگاه جمله‌واره پیرو
۵۴۷	نکته‌هایی دیگر درباره حرف ربط و گروه‌های ربطی
۵۴۷	حرف ربط و گروه ربطی در جمله
۵۴۹	ساختمان حروف ربط و گروه‌های ربطی
۵۴۹	ساختمان گروه‌های ربطی و حروف ربط مرکب
۵۵۴	حذف حرف ربط و گروه‌های ربطی
۵۵۵	تقویت و تأکید حرف ربط و گروه‌های ربطی
۵۵۵	تأثیر ترجمه در ایجاد حروف ربط و گروه‌های ربطی فارسی
۵۵۶	معانی حروف ربط
۵۵۹	سخنانی دیگر درباره ساختمان جمله
۵۵۹	درباره ساختمان جمله بسیط عادی فعلی
۵۶۲	جمله کاسته و ناکاسته
۵۶۳	درباره جمله و جمله‌واره بی فعل و تحول و ساختمان آن در زبان فارسی
۵۶۴	اقسام جمله‌ها و جمله‌واره‌های بی فعل
۵۶۵	جمله‌های بی فعل و صوت
۵۶۶	تأکید جمله و جمله‌واره

بخش چهارم

دگرگونی واجها و حروف در زبان فارسی

۵۷۲	ابدال
۵۷۲	اقسام ابدال

۵۷۲	ابدال مصوتها
۵۷۵	ابدال صامتها
۵۷۸	ابدال صامتهای غیر مجاور و نیمه مجاور
۵۷۸	ابدال دو واج بیک واج
۵۷۹	ابدال حروف و واجهای فعل
۵۷۹	ابدال صامتهای فعل
۵۸۱	ابدال دو واج در فعل
۵۸۲	تخفیف (سبک سازی)
۵۸۲	اقسام تخفیف
۵۸۷	تخفیف و ابدال با هم
۵۸۷	تخفیف و ابدال حروف با هم در کلمه های عربی دخیل در فارسی
۵۸۷	ابدال و تخفیف تاریخی
۵۸۹	ترخیم (کوتاه سازی)
۵۹۱	ابدال و تخفیف و دگرگونیهای دیگر در کلمه های عربی دخیل در فارسی
۵۹۱	دگرگونیهای لفظی
۵۹۲	دگرگونی تلفظ و ابدال حرکات
۵۹۶	دگرگونی حروف عربی
۵۹۹	ابدال حروف
۶۰۲	درباره «ی» نسبت عربی و فارسی
۶۰۴	افزایش واجها و حروف در کلمه و سازه و گروه
۶۰۶	ابدال و تغییر واجهای کلماتی که از خارج وارد زبان فارسی شده اند
۶۰۸	کلمات مُعَرَّب در زبان فارسی
۶۰۹	قلب
۶۰۹	تراش کلمه (نحت)
۶۱۰	تصحیف
۶۱۳	دگر کلمه و دگر سازه
۶۱۴	علل دگرگونیهای آوایی در زبان فارسی

- اختصارات و نشانه‌های اختصاری ۶۱۹
- اختصار و نشانه‌های اختصاری در فرهنگ قدیم ما ۶۲۱
- نمونه‌هایی از نشانه‌های اختصاری معتدل و مناسب امروز ۶۲۳
- فهرست اصطلاحات ۶۴۴
- فهرست مأخذها ۶۹۰
- با همین قلم ۶۹۴